

УДК 821.161.2.09:355.01

DOI <https://doi.org/10.29038/2304-9383.2023-36.sir>

Вікторія Сірук

Дискурс війни в сучасній поетичній творчості Ліни Костенко

Дискурс війни – один з ключових у художній творчості Ліни Костенко – зазвичай постає у контексті морально-етичних випробувань людини, процесу переосмислення історії, ролі лідерів у формуванні нації та збереження культурних цінностей українського народу. Водночас поетеса висловлює захоплення мужністю і героїзмом не лише військових, але й моральним вибором кожної людини в умовах війни. **Мета статті** – проаналізувати образи і засоби вираження, що вербалізують і окреслюють дискурс війни у сучасних поезіях Ліни Костенко. **Методи:** описовий, порівняльний та системний. **Результати.** Класик української літератури Ліна Костенко відгукнулася на новітню російсько-українську війну віршами, які увійшли в антологію «Війна 2022: щоденники, есеї, поезія» (2023), упорядковану В. Рафеєнком, поряд із віршами С. Жадана, К. Калитко, В. Махна, М. Савки та інших авторів. Створені нею поетичні образи мають беззаперечну цінність для розуміння не лише особистісних переживань митця, а й колективної пам'яті нації. Антимілітарна тематика є органічною частиною художньої спадщини Ліни Костенко, означенням її громадянської позиції. Антивоєнні мотиви в ліриці та ліро-епосі поетки можна трактувати як два складники одного цілого: перший – тексти про події Другої світової війни, а другий – вірші, що відображають сучасну війну, яка розпочалась у 2014 році, коли росія вторглася в Україну.

Висновки. Дискурс війни означено через різноманітні маркери: від загальних слів, як-от «смерть», «відчай», до особистісних переживань письменниці, символів колективної пам'яті нації. Авторка вдається до мінімалізму в художніх засобах, ощадливо використовує епітети й порівняння, натомість через алюзії, ремінісценції й афористичність поетичного мислення читач впізнає актуальний публіцистичний підтекст, апелюваний до реальних подій та людей, національної самоідентифікації.

Ключові слова: дискурс, війна, історична пам'ять, смерть, перемога, Україна.

Вступ

Ліна Костенко – знакова постать українського шістдесятництва, символ української нації. Її поезія, проза та публіцистика стали невід'ємною частиною духовного ландшафту України, вирізняються емоційною силою, тематичним багатством і стилістичною віртуозністю, що неодноразово привертало увагу літературознавців. Серед дослідників, які ґрунтовно аналізували особливості поетики й

філософську глибину її лірики, суспільний вимір публіцистики, а також інтертекстуальні зв'язки та жанрово-стильову своєрідність її творів, варто відзначити В. Брюховецького, І. Дзюбу, Г. Кошарську, О. Рарицького, Л. Тарнашинську та інших.

Останні дванадцять років Ліна Костенко трималася осторонь медіапростору, уникаючи спілкування з пресою. Винятком стали два інтерв'ю для телеканалу «Київ» у 2022 році – після того, як уряд Франції відзначив її орденом Почесного легіону, з приводу чого вона наголосила: «Я відмовляюсь від усіх звань і політичної біжутерії, але цей орден приймаю з великою вдячністю...» (<https://surl.lu/wqmcby>). Іван Дзюба свого часу слушно зауважив: «Її життєпис у її словах... І навіть коли вона мовчала, то це було промовисте мовчання» (Дзюба, 2011). Це мовчання мало свою історію: шістнадцять років радянська влада не дозволяла їй друкувати нові художні тексти. Після заборони збірки «Зоряний інтеграл» (1962) українські читачі в епоху глибоких суспільних розчарувань й апатії змушені були чекати аж до 1977 року, коли з'явився роман у віршах «Маруся Чурай». Донька Ліни Костенко, Оксана Пахльовська, у передмові до збірки вибраного «Річка Геракліта» так окреслила ці драматичні часи: «...мовчання поета – це завжди побудова нових смислів. А надто коли йдеться про поета, який завжди живе і працює – ВСУПЕРЕЧ: обставинам, зовнішнім імперативам, модам, трендам, ідеологіям. У відповідь на громохку добу, на диктат зовнішнього, на апогей фальші, на цинічний «бал-маскарад» політики – тиша і свобода суверенного самозаглибленого Слова» (Пахльовська, 2011: 6). Мовчання Ліни Костенко було не просто відстороненням від офіційного дискурсу – воно стало формою спротиву духовній стагнації, нав'язаній ідеологічним диктатом. Її творчість вирізняється глибокою емоційністю, живим зв'язком із минулим та відповідальністю перед майбутнім народу. Л. Тарнашинська влучно схарактеризувала її поетичний світ як своєрідний континуум проблем і смислів, систему концентричних кіл, що охоплюють загальнонаціональні й загальнолюдські питання. У центрі цього поетичного всесвіту – діалектика миттєвого й вічного, де особистий досвід стає точкою перетину часу й свідомості, простору й сенсу (Тарнашинська, 2010). Ліна Костенко – поетеса світового масштабу, адже у своїй творчості порушує універсальні теми: боротьбу за свободу особистості та нації, звільнення від кайданів ідеологічного та духовного рабства, розвінчує постколоніальні комплекси, протистоїть національній байдужості й вибудовує простір

гуманітарної аури свого народу. На думку В. Брюховецького, саме «людина як найвища цінність завжди перебуває в епіцентрі художніх роздумів Ліни Костенко – про що б вона не писала. Можливо, поетеса тому й сувора в своєму вислові, що розуміє всю відповідальність, яку на себе бере мистецтво...» (Брюховецький, 1990: 143).

Теоретичний базис

Попри численні наукові праці, що досліджують художньо-тематичні та образно-стилістичні особливості творчості Ліни Костенко, тема війни, як синтез колективних і особистісних переживань письменниці, залишається недостатньо висвітленою. Це важлива складова її індивідуального стилю, яка набуває особливої актуальності в умовах сьогодення, адже це не лише традиційні образи смерті, болю, руїни та хаосу, але й теми героїзму, перемоги й відродження. Письменниця доповнює цей дискурс поняттями історичної пам'яті, людської стійкості в екстремальних умовах війни, а також зображенням сили духу жінки, матері, образу «дитини війни» і процесу національного відродження.

Антимілітарна тематика в творчості Ліни Костенко має особливу значущість з кількох причин. По-перше, вона є органічною частиною художньої спадщини письменниці, означенням її громадянської позиції. По-друге, антивоєнні мотиви в ліриці та ліро-епосі Ліни Костенко можна трактувати як два складники одного цілого: перший – тексти про події Другої світової війни, а другий – вірші, що відображають сучасну війну, яка розпочалась у 2014 році, коли росія вторглася в Україну. Твори письменниці активно обговорювали у соціальних мережах, адже вони стали своєрідною хронікою боротьби України. Детальне вивчення цієї теми, що охоплює особистий досвід письменниці, а також національний і глобальний контексти, дозволить глибше зрозуміти її художній світ.

Виклад основного матеріалу

Перша та Друга світові війни стали найстрашнішими катастрофами XX століття, вплинули на долі та свідомість мільйонів людей. Як свідки чи учасники цих трагедій, європейські та українські письменники намагалися переосмислити жахливу, антигуманну сутність війни, а сучасні автори досліджували її через глибокі психологічні та філософські наративи. У творчості шістдесятників війна переосмислюється з такого ракурсу, де історична пам'ять і внутрішня сила людини набувають першочергового значення. Сучасні письменники, хоч і повертаються до теми національно-визвольної

боротьби, акцентують увагу на періоді Другої світової війни, однак порушують актуальні питання сучасної війни. У глибину емоційних та психологічних потрясінь, які переживає людина в умовах війни, занурюють твори Б. Гуменюка, П. Вишебаби, Артема Чеха, Артема Чапая, С. Жадана, Оксани Забужко, Тамари Горіха Зерня, Катерини Калитко, С. Лойка, Є. Положія, О. Михеда, М. Кривцова, В. Амеліної, В. Вакуленка та багатьох інших авторів.

Війна – будь-яка, чи 1939 року, чи 2014, чи повномасштабне вторгнення 2022 року – не лише забирає безцінні людські життя, але й нищить культурний спадок, руйнує вартісні здобутки мистецтва, вбиває митців. У цей же час літературні здобутки тих, хто пережив ці трагедії, слугують символом незламності духу і нагадуванням майбутнім поколінням про необхідність збереження свободи.

Попри велику кількість політичних коментарів і прогнозів, що з'являються щодо нинішньої війни, в літературознавчому дискурсі бракує ґрунтового та детального аналізу, що охоплює не лише твори сучасних авторів, а й поезію класиків, таких як Ліна Костенко. Створені письменницею поетичні образи стали важливими маркерами сучасної української літератури, мають беззаперечну цінність для розуміння не лише особистісних переживань митця, а й колективної пам'яті нації. Література ХХ століття, яка зазнала численних катастроф – від війни до Голодомору, репресій та Чорнобильської трагедії, знову виявляє себе в контексті війни, як потужне джерело осмислення цих подій. Твори, народжені в часи болю й втрат, не лише документують пережите, але й стають своєрідним катарсисом, через який проходить нація і зберігає свою ідентичність. Під час повномасштабного вторгнення росії, повернення до творчості шістдесятників особливо актуальне. Вони стали не лише свідками тоталітарної епохи, але й сформували нову ментальність, базуючись на колективній пам'яті, розвінчали радянські міфи. Ідеї шістдесятників можуть стати важливими орієнтирами для сучасників, адже вони допомогли закласти фундамент для того, щоб українське суспільство могло знову пережити великий історичний перелом і знайти силу для відновлення незалежності, в умовах не лише війни, а й боротьби з інформаційними маніпуляціями.

Покоління шістдесятників, звертаючись до теми війни з перспективи власного життєвого та політичного досвіду, оприявнило новий вимір у її осмислення. Вони відкрили невідомі раніше грані людської долі, глибину внутрішніх трансформацій, спричинених

війною та її наслідками. Їхні твори стали відображенням не лише зовнішніх подій, а й складних психологічних процесів особистості, яка опиняється в екстремальних ситуаціях. На думку Г. Жуковської: «Трактування феномену війни в поезії “шістдесятників” стало своєрідним мистецьким суб’єктивним переосмисленням власного гіркого досвіду. У мистецьку дійсність перетворилося “невимовне”, те, за словами Ліни Костенко, “від чого може заніміти душа”» (Жуковська, 2010: 37).

Ліна Костенко, як і багато інших письменників, «ословила» складні емоції та переживання людини. У поетичній антології «Війна 2022: щоденники, есеї, поезія» (2023), упорядкованій В. Рафеєнком, поряд із віршами С. Жадана, К. Калитко, В. Махна, М. Савки та інших авторів уміщено нові поезії Ліни Костенко, що відображають її роздуми про війну в Україні. У романі «Записки українського самашедшого» (2010) один із персонажів, програміст, замислюючись над проблемами сьогодення, з іронією зауважує наївність українців, які борються за свободу, але не завжди усвідомлюють реальні загрози. Такі роздуми стали ніби передчуттям війни з її жорстокими реаліями.

Поезії Ліни Костенко, написані в період після 2014 року, зокрема «І жах, і кров, і смерть, і відчай...» (2015) та «Міф» (2016) – безпосередній відгук на воєнну агресію росії проти України. Ці вірші – не лише свідчення болю і страждань, але й певною мірою молитва за рідну землю. І хоча ці твори були написані у результаті трагедії, звучать як підтвердження вічних тем, що лягли в основу творчості письменниці: любові до України, боротьби за її свободу, збереження національної ідентичності. Окремо варто зазначити, що вірші, написані ще до 2014 року, тепер сприймаються як своєрідне пророче відображення подій сьогодення. У її рядках можна знайти глибокі історичні, культурні підтексти. У вірші «І жах, і кров, і смерть, і відчай...» письменниця не може залишатися осторонь від трагедії:

І жах, і кров, і смерть, і відчай,
І клекіт хижої орди
Маленький сірий чоловічок
Накоїв чорної біди.

Це звір огидної породи,
 Лох-Несс холодної Неви.
 Куди ж ви дивитесь, народи?!
 Сьогодні ми, а завтра – ви (307)¹

Історія створення вірша Ліни Костенко є не менш вражаючою, ніж сам твір. Поезія була написана на титульному аркуші збірки її віршів, яку авторка відправила як гуманітарну допомогу українським військовим. Цей жест став виразом її солідарності з тими, хто боронить Україну від агресії, слугував потужним нагадуванням про необхідність відстоювати свою свободу. Вірш переповнений глибоким відчуттям огиди до агресора, що намагається захопити країну. У вірші не лише сильна емоційна реакція на те, що відбувається, але й риторичні запитання адресовані світовій спільноті, що ігнорує очевидну небезпеку. Авторка в образі «маленького сірого чоловічка», що несе чорну біду, створює універсальний образ зла, що не має національних кордонів і є загрозою для всього людства. Цей образ слугує метафорою глобальної небезпеки, а тому письменниця закликає до об'єднання усіх народів.

Не дуже людям думалось про честь,
 Усе хотіли хліба і видовищ.
 Колись була Мадонна Перехресть.
 Тепер у нас Мадонна Бомбосховищ (310).

Цей вірш Ліни Костенко, сповнений глибокої символіки, резонує з темами, заявленими в збірці «Мадонна Перехресть». Збірка, хоч і зосереджена на особистісних аспектах життя, відкриває перед читачем перспективу глибших, філософських тем. Ідея «Мадонни Перехресть» сприймається як метафора трагічного роздоріжжя – не лише в особистому житті, а й у загальнолюдському контексті. Згадка про біблійний образ Діви Марії, яка зображена з малим Ісусом на руках, символізує не тільки материнство й духовність, а й оберіг на життєвих перехрестях, який дарує захист і силу тим, хто йде вперед. Фото молодої матері з дитиною у київському метро, яке стало відомим на увесь світ, сприймається як сучасна ілюстрація до цього символу. Письменниця послуговується біблійними мотивами для того, щоб увиразнити найглибші переживання і роздуми про циклічність життя, перехідне й вічне. Поезія Ліни Костенко насичена такими символами,

¹ Поезію Ліни Костенко цитуємо за виданням: Війна 2022: щоденники, есеї, поезія (2023). Львів: Видавництво Старого Лева. 440 с. У дужках вказуємо сторінку.

прямує до світла у темних часах, навіть у гіркоті повсякденності
прагне віднайти людське тепло й розуміння.

Ще трохи, трохи – й зацвітуть морелі,
і облетять, як сон кореневищ.
Війна малює кров'ю акварелі.
Її палітра – попіл пожарищ.

Її пейзаж – руйновище кварталів.
Порожніх вулиць вицвіла постель.
Хіба що десь крізь стогін з-під завалів
якийсь тюльпанчик раптом проросте (309).

Війна малює картини безмежного страждання: кров, біль, сльози.
Загалом хаос, в якому люди стають свідками не лише фізичного
винищення, але й нестерпного душевного болю. Проте навіть у цьому
страшному контексті поетеса знаходить промінь надії, наголошує на
тому, що попри лютій холод, природа знаходить спосіб відродитися.
Доречним тут є образ морелі – абрикоса, який за своєю природою не
витримує суворих морозів і може бути пошкоджений навіть легким
морозцем. Ця образна паралель з природою наштовхує на думку про
те, що завжди залишається можливість для відродження.

Метафори поетеси створюють важкий, але реалістичний пейзаж
війни. Образи руйнувань – *«палітра попелу пожарищ»*, *«руїни
кварталів»*, *«вицвіла постель порожніх вулиць»* – відображають
масштаби трагедії, що охопила країну. Однак на першому плані
постають ніжні тюльпани, що, здавалося б, не мають місця в цьому
світі війни, але стають символом відновлення й надії. Тюльпани, як і
сама поезія, проростають крізь біль і руїни, відлуння трагічних подій,
перетворюються на символ майбутнього.

Підкрадається лихо нечутними кроками.
Але раптом зненацька зупиниться мить.
Почорніє село обгорілими кроквами.
І на білому світі війна загримить.

Захлинаються кров'ю і димом світанки.
Вигинає імперія хижий хребет.
По дорогах повзуть розчепірені танки,
Причаїлася свастика в літері Zet.

А ще світяться хатки в зимовій завії.

Ще не знає ніхто, що йому на роду.

Лиш над Києвом очі святої Софії

Спопеляють навіки новітню орду (308).

Ця поезія Ліни Костенко розкриває наближення катастрофи через вражаючу персоніфікацію: *«підкрадається лихо нечутними кроками»*. Лірична героїня відчуває, як війна нав'язує свою волю, як несподівано й підступно вона змінює хід історії, руйнуючи людські долі, підкрадається як злодій. У цьому контексті актуальною буде згадка про Другу світову війну, про *«почорніле село»* і *«обгорілі крокви»*, адже те, що повторюється, набуває особливого трагізму. Зображення ранків, що *«захлинаються кров'ю й димом»*, танків, які *«повзуть по дорогах»*, і символу свастики, що *«причаїлася в літері Zet»*, створюють відчуття невідвратної загрози, темряви, яка накриває увесь світ. Незважаючи на пільму й жах, вірш сповнений надії. Ось на тлі війни лірична героїня помічає *«хатки в зимовій завії»*, що символізують стійкість і непокірність людей, які, попри все, тримають вогонь життя. Цей образ є метафорою надії, яка не зникає навіть у найскладніші часи. У цьому вірші Ліна Костенко також вводить образ *«святої Софії»* – одного з головних символів Києва і України. Софія Київська, зведена ще в XI столітті, уособлює духовну силу та незламність нації. Зображення цього величного собору, який пережив багато війн, пожеж і руйнацій, немовби нагадує, що Україна незламна. Як і Софія, що стоїть на берегах Дніпра, непохитна перед випробуваннями, так і народ України залишатиметься сильним і незламним.

Ця ніч була загрозлива і темна.

І так хотілось тиші і тепла!

А вибух був – як жовта хризантема,

що на пів неба раптом розцвіла.

Струснуло стіни і двигтіло довго ще.

Сирени вили, блискало на склі.

То що – тікати? Бігти в бомбосховище?

А не діждав би фюрер у кремлі!

Хай сам боїться – він уже вчорашній.

Посіють бомби – ненависть пожнуть.

Сирени виють, а мені не страшно.

Хто не тікав, того не доженуть (308).

14 липня 2022 року під час урочистостей з нагоди національного свята Франції посол Етьєн де Понсен нагородив Ліну Костенко

орденом Почесного легіону. В інтерв'ю телеканалу «Київ» письменниця поділилася своїми роздумами й зізналась, що відчувала наближення війни між росією та Україною ще до її розгортання. На запитання про те, що може зупинити росіян і чи зможуть українці це зробити, Ліна Костенко відповіла: «Це ж імперія, давня-предавня... Не питайте мене про це, я дуже добре знаю, що таке росіяни, я не хочу нічого поганого говорити про росіян, і я ніколи не мала жодного поганого почуття до жодного народу – а зараз росіян я терпіти не можу. Я всі 30 років Незалежності знала, що росіяни на нас нападуть. Я знала це. І навіть у цій книжці про «українського сумасшедшого», вони думали, що це сумасшедший, а він там єдиний був нормальний. Він знав, що одного разу Україна прокинеться в іншій країні. Так ми і прокинулись, під час війни. Ну, нічого, нічого... Я ж казала вам, що французи казали про українців: перемога або смерть!» (<https://rozmova.wordpress.com/2022/07/25/lina-kostenko-5/>). На питання про те, чи писала вона під час боїв під Києвом, письменниця відповіла: «Уявіть собі, я писала. Розумієте, я ж належу до покоління, яке пережило Другу світову війну, і мені оці бомби о 4 ранку, вони мені звичні. З мого дитинства. А тепер, знову почула ті самі бомби, тільки страшніші, от. І Ви знаєте, мушу вам сказати, що я не злякалась. Я ні разу не пішла в укриття. Воно гуде – я думаю, ну добре, уб'є то уб'є. В укриття не пішла і весь час писала. Перший місяць, правда не дуже писалось. Перший місяць – весь час слідувала за кожним кроком, нюансом цієї війни, а потім взяла себе в руки і почала писати, писати і все. А інші люди, кожен у своїй професії робить своє» (<https://rozmova.wordpress.com/2022/07/25/lina-kostenko-5/>).

Ліна Костенко акцентує на важливості особистої відповідальності в критичні моменти, наголошує на тому, що навіть у найтемніші часи, незважаючи на страх і хаос, народ нездоланий. Її відмова від укриття та спокійний підхід до небезпеки є протестом проти безглуздості цієї війни, свідченням її незламності, як у часи тоталітарного режиму, так і в теперішній час російсько-української війни.

У нас вже підриваються на мінах.
В полях по обрій брукху і броні.
У нас стрічають люди на колінах
Своїх убитих хлопців на війні.

Росли, росли – і вирости хлоп'ята.
Чиїсь кохані і чиїсь сини.

Щоб Україна не була розп'ята,
Пішли боротись, – хто ж, як не вони?!

Господь їм сил подвоїв і потроїв.
Здолали все, подужали заброд.
Так виникає нація героїв.
Так постає з населення народ (310).

Цей вірш відображає відданість українського народу, що бореться за свою свободу, попри смертельну небезпеку і невідоме майбутнє. У кожному рядку – біль через втрату молодих життів, які не встигли реалізувати свої мрії, але вже стали частиною великої історії, безсилля перед жахкою реальністю, яку неможливо змінити. Кожен загиблий герой – це не тільки важка втрата, а й нездійснене майбутнє. У вірші вшановується мужність воїнів, які віддають своє життя на вівтар національної боротьби, адже через героїзм окремих осіб формується велич духу усього народу.

Вернулись люди – а немає стін.
Пройшла орда, жорстока і запекла.
Регоче диявол.
І встає з руїн
Сивий Янгол українського пекла (311).

Ці поетичні рядки виражають гіркоту реалій сьогодення: люди повертаються додому, але знаходять лише зруйновані будівлі та спустошені землі. Письменниця порівнює нинішнього ворога з безжальною ордою, що нагадує минулі історичні періоди, коли навала кочових народів знищувала цивілізації, залишаючи за собою лише руїни. Згадавши Золоту Орду, яка в XIII столітті здійснила жорстоку експансію на Київську Русь, авторка уводить образ янгола. Він, як дух добра і захисту, втрачає свою молодість: будучи свідком наслідків людських злочинів, стає «сивим». Попри темні картини руйнувань, постає вмотивоване переконання, що справедливість і сила людської волі зрештою переможуть.

Всі маски вже впали і всі королі уже голі.
І всі Златоусти усе вже сказали торік.
Виходимо з моря своєї гіркої неволі.
Заходимо в повінь усіх Вавилонських рік (311).

Цей вірш поєднує різноманітні символи, які передають глибину і складність переживань українського народу. «Голий король» є образною алюзією на таку ситуацію, коли потужна система чи ідея

раптово втрачають свою силу й авторитет. Вказівка на те, що всі «Златоусти» вже все сказали, нагадує людству про те, що ігнорування мудрості, виплеканої поколіннями, змусить сучасників опинитися перед трагедією, якої можна було б уникнути. Ще одним важливим символом є «Вавилонські ріки». Вони апелюють до біблійної цитати: «На річках Вавилону, там ми сиділи і плакали, коли згадували про Сіона» (Пс.136, 1). Це місце втрати величі Єрусалиму, потоки вод стали потоками сліз від туги за благословенною Вітчизною. Водночас ці ріки, як потоки життя, можуть стати символом нової ери для народу, початком відродження, здобуття українцями своєї духовної перемоги.

Зміряйте росії температуру –

у неї біла гарячка.

Поставте діагноз – у неї параноя.

Вона хреститься на ікони,

А бомбить церкви й кладовища.

Її священники благословляють убивць (309).

У цьому вірші Ліна Костенко різко викриває невідповідність офіційних заяв росії з її реальними діями, лицемірство зовнішньої релігійної риторики та фактичного насильства, яке росія здійснює на території України. Для характеристики держави-агресора авторка використовує слово «параноя», що підкреслює нездорову психічну атмосферу в країні, де агресивна поведінка підтримується хворим переконанням про власну значущість. Також письменниця використовує метафору «білої гарячки» (стан важкої психічної і фізіологічної хвороби, характерний для людей, що переживають важку абстиненцію або алкогольний делірій, який супроводжується галюцинаціями, параноєю та дезорієнтацією) для означення безглуздої й жорстокої політики країни-агресорки, підкреслюючи її цинізм і моральне падіння.

Обридли всі ерзаци і абзаци,

Щоденний треш без чуда і легенд.

І весь цей діалог цивілізацій,

де бомба як останній аргумент.

Політики, учеплені за владу.

Глобальний світ, залежний від нікчем.

Обридло все. І хочеться в Елладу,

де ще боролись словом і мечем (310).

У цьому вірші Ліна Костенко критикує світ, який перевантажений фейковими новинами, маніпуляціями, страхом перед атомною зброєю, де насильство перетворюється на єдиний аргумент. Поетеса зауважує, як політичні ігри заступають справжні цінності, а світ, що прагне бути глобальним, насправді виявляється зануреним у нікчемність. Рядок *«обридли всі ерзаци і абзаци»* створює образ епохи підробок та імітацій. «Ерзац» означає неякісний замінник оригіналу, що є ознакою нашої епохи. Використання слова «треш», що зазвичай вживається в молодіжному сленгу, підсилює цей образ безглуздя і хаосу. У своєму вірші письменниця виявляє бажання втекти від цих абсурдних реалій у часи, коли боротьба за високі ідеали була справжньою. Еллада, згадана в поезії, не лише як історична Греція, а й як символ місця, де вшановувалися справжні цінності, залишається важливим образом для Ліни Костенко. Подібно до того, як Євген Маланюк метафорично означував Україну Елладою, так і Ліна Костенко асоціює її з високою культурою, тисячолітньою історією, здатною протистояти руйнівним силам.

Наукова новизна

У статті досліджено художні маркери дискурсу війни у творчості Ліни Костенко, зокрема у сучасних віршах письменниці, на рівні образної системи, символіки, алюзій, ремінісценцій, афористичності художнього мислення й публіцистичної загостреності письма.

Висновки

Вірші Ліни Костенко про сучасні події в Україні вражають глибиною і відвертістю, авторка свідомо обирає мінімалістичний стиль, обмежуючи використання класичних художніх засобів, таких як епітети чи порівняння, натомість ще більш виразним стає афористичність поетичного висловлювання. Алюзії та ремінісценції створюють багатошарову текстуру, завдяки якій вірші набувають інтертекстуального звучання. Дискурс війни, що є одним із ключових у її творчості, проступає через різноманітні маркери: від загальних слів, як-от «смерть», «руїна», до особистісних переживань та колективної пам'яті нації. Війна, як тема, для Ліни Костенко – це й процес переосмислення історії, ролі лідерів у формуванні нації та збереження культурних цінностей українського народу. Водночас поетеса висловлює захоплення мужністю і героїзмом не лише військових, але й моральним вибором кожної людини в умовах війни. У її творах війна стає метафорою боротьби за національну ідентичність.

Література

- Брюховецький, В. (1990). *Ліна Костенко*. Київ: Дніпро.
- Війна 2022: щоденники, есеї, поезія* (2023). Львів: Видавництво Старого Лева. 440.
- Дзюба, І. (2011). *Є поети для епох*. Київ: Либідь.
- Жуковська, Г. (2010). «Усе іде, але не все минає». *Пам'ять і час у творчості Ліни Костенко: Монографія*. Київ: Книга.
- Пахльовська, О. (2011). Невидимі причали. *Костенко Л. Річка Геракліта*. Київ: Либідь, 5–13.
- Тарнашинська, Л. (2010). *Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління (історико-літературний та поетикальний аспекти)*. Київ: Смолоскип.

References

- Briukhovetskyi V. (1990). *Lina Kostenko* [Lina Kostenko]. Kyiv: Dnipro.
- Viina 2022: shchodennyky, esei, poziia* [War 2022: Diaries, Essays, Poetry]. (2023). Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva.
- Dziuba, I. (2011). *Ye poety dlia epokh* [There Are Poets for the Ages]. Kyiv: Lybid.
- Zhukovska, H. (2010). "Use ide, ale ne vse mynaye". *Pamiat i chas u tvorchosti Liny Kostenko* ["Everything Passes, but Not Everything is Gone." Memory and Time in Lina Kostenko's Works]: Monohrafiia. Kyiv: Knyha.
- Pakhlovska, O. (2011). Nevydymy prychaly [Invisible berths]. *Kostenko, L. Richka Heraklita*. Kyiv: Lybid.
- Tarnashynska, L. (2010). *Ukrainske shistdesiatnytstvo: profili na tli pokolinnia (istoryko-literaturnyi ta poetykalnyi aspekty)* [Ukrainian Sixtiers: Profiles Against the Background of the Generation (Historical-Literary and Poetic Aspects)]. Kyiv: Smoloskyp.

Viktoriiia Siruk. The Discourse of War in the Contemporary Poetic Works of Lina Kostenko.

The discourse of war – one of the key ones in Lina Kostenko's artistic work – usually appears in the context of moral and ethical trials of a person, the process of rethinking history, the role of leaders in the formation of a nation and the preservation of the cultural values of the Ukrainian people. At the same time, the poetess expresses admiration for the courage and heroism not only of the military, but also of the moral choice of every person in conditions of war. The **aim** of the article is to analyze the images and means of expression that verbalize and outline the discourse of war in the contemporary poetry of Lina Kostenko. **Methods:** descriptive, comparative, and systemic.

Results. The classic of Ukrainian literature Lina Kostenko responded to the latest Russian-Ukrainian war with poems that were included in the anthology "War 2022: Diaries, Essays, Poetry" (2023), edited by V. Rafeenko, along with poems by S. Zhadan, K. Kalytko, V. Makhno, M. Savka and other authors. The poetic images she created have undeniable value for understanding not only the personal experiences of the artist, but also the collective memory of the nation. Anti-military themes are an

organic part of Lina Kostenko's artistic heritage, a definition of her civic position. Anti-war motifs in the poet's lyrics and lyric-epic can be interpreted as two components of one whole: the first is texts about the events of World War II, and the second is poems reflecting the modern war that began in 2014, when Russia invaded Ukraine.

Conclusions. The discourse of war is marked by various indicators: from general words such as "death" and "victory" to personal experiences and the collective memory of the nation. For Lina Kostenko, war is not merely bloodshed and struggle but also a process of reinterpreting history, understanding the role of leaders in shaping the nation, and preserving the cultural values of the Ukrainian people. At the same time, the poetess expresses admiration for the courage and heroism not only of soldiers but also of the moral choices made by individuals in times of war.

Key words: discourse, war, historical memory, historiosophy, death, victory, Ukraine.

Сірук Вікторія Григорівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Волинського національного університету імені Лесі Українки, <https://orcid.org/0000-0002-9058-7129>; victoriasiruk@gmail.com